

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

การบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล The Participative Management to World-class Standard School

ภัทรวดี สีระบุตร และวิภาดา ประสารทรัพย์
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
s65561802034@ssru.ac.th, wipada.pr@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (The Participative Management) เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลหรือบุคลากรในองค์กรทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาร่วมกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารอีกแบบหนึ่งที่ผู้บริหารนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยการจูงใจให้บุคคลทั้งในองค์กรและนอกองค์กรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมกันพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจช่วยให้ผู้บริหารและองค์กรมีประสิทธิภาพ เป็นการเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจทางการบริหารที่หลากหลาย สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กร ทั้งยังช่วยให้องค์กรเกิดความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างมั่นคง เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดการบริหารและการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

คำสำคัญ: การบริหาร, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, โรงเรียนมาตรฐานสากล

Abstract

The Participative Management is the process of giving opportunities to individuals or personnel at all levels of the organization involved. Participative Management is another form of management that directors use in school. The administration by persuade people within the organization and outside the organization to participate in expressing opinions, making decisions, sharing responsibility and development together work to achieve objectives voluntarily for helping executives and organizations to be effective. It is to enhance the quality of various management decisions and can increase the work efficiency of personnel in the organization. It also helps the organization to progress and develop permanently in line with

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5

วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

the concept of administration and education according to the Thailand Education Scheme in Brief.

Keywords: Administration; The Participative Management; World-class Standard School

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม การเมือง และการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร นับเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดโลกไร้พรมแดน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของข้อมูลข่าวสารทางบกและทางลบนับวันยิ่งทวีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดปัญหานานัปการและส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพ การจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและปฏิรูประบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับความหลากหลายของการจัดการศึกษาและตอบโจทย์การพัฒนาของโลกอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนทุกกลุ่มวัยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน มีทักษะที่จำเป็นของโลกอนาคต สามารถแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีวินัย มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและเป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

การพัฒนาในสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเอง โดยการใช้หลักการบริหารในการระดมผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ ครู บุคลากร และชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ และปรับปรุงพัฒนาเรื่องสำคัญต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน งบประมาณ ด้านวิชาการ ปริมาณและคุณภาพทางการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น เปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีความเกี่ยวข้อง ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ทำให้เกิดการบริหารที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรและโครงการใหม่ ๆ

การจัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีความเป็นพลวัต ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเพิกศักยภาพการจัดการศึกษาไทยให้พร้อมสำหรับการแข่งขันในเวทีโลกในยุคศตวรรษที่ 21 โรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นนวัตกรรมจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานนำมาใช้เป็นมาตรการเร่งด่วนในการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเท่าสากล (สำนักงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง), 2565)

ดังนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบการบริหารอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้บริหารนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 โดยผู้บริหารจงใจให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในองค์กรและนอกองค์กร มีส่วนร่วมในการบริการการศึกษา ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ความหมายของการบริหาร

ไซมอน (Simon) (1996 : 3) กล่าวว่า การบริหาร คือ กิจกรรมตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

แคมเบลและคณะ (Campbell, Roaid F. and Others) (1997 : 6) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับคนอื่น

วิโรจน์ สารรัตน์ (2555 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (efficient) และประสิทธิผล (effective) โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร (administrative functions)

ศิริ ถิอาสนา (2557 : 8) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สรุปได้ว่า การบริหาร (Administration) หมายถึง การทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (The Participative Management) มีวิวัฒนาการมาจากแนวคิดการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) ซึ่งบุคคลที่เป็นผู้คิดค้นแนวคิดนี้คือ Mary Parker Follet ซึ่ง Follet ได้ประยุกต์ความรู้พื้นฐานด้านจิตวิทยาและสังคมสงเคราะห์ ทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ (Authority) และการจูงใจ (Motivation) ในโรงงานอุตสาหกรรม โดยใช้เหตุผลอธิบายว่า อำนาจที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับกฎแห่งสถานการณ์ (The Law of Situation) กล่าวคือผู้ที่มีเหตุผลนั้น สามารถแก้ความขัดแย้งได้โดยการรวบรวมความคิดเห็นให้เป็นหนึ่งเดียว ไม่ใช่การใช้อำนาจหรือการประนีประนอม ทั้งนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

เดวิส แมคเคลมแลนด์ (David McClelland 1961 : 100 – 122) ได้กล่าวว่า สิ่งจูงใจของมนุษย์ในการทำงานให้เกิดผลสำเร็จทั้งในระดับบุคคลและสังคม มีอยู่ 3 ประการ คือ 1) ความต้องการสัมฤทธิ์ผล

(need for achievement) 2) ความต้องการความผูกพัน (need for affiliation) และ 3) ความต้องการมีอำนาจ (need for power)

ศศิภิตา คล้ายหนองสรวง (2558) กระทบงานที่มีผู้ร่วมเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญในการบริหารของหน่วยงานที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ จัดให้มีการตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกัน รวมทั้งให้ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน

ทับทิม แสงอินทร์ (2559) การบริหารงานที่เปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีอิสระ โดยกระทำด้วยความเต็มใจเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม (The Participative Management) หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการจัดการศึกษาได้มีทั้งภายในองค์กรและนอกองค์กร ตลอดจนชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย กำกับติดตาม ตลอดจนตรวจสอบประเมินผล และร่วมแก้ไขพัฒนา ให้การศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

รูปแบบและแนวทางของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เดวิส (Keith Davis, 1981 : 160-165) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 6 รูปแบบ ดังนี้ 1) การบริหารแบบปรึกษาหารือ (consultative management) 2) การบริหารแบบประชาธิปไตย (democratic management) 3) การบริหารแบบคณะทำงาน (work committees) 4) การบริหารแบบให้ข้อเสนอแนะ (suggestion programs) 5) การบริหารแบบคณะกรรมการบริหารระดับกลาง (middle management committees) และ 6) การบริหารแบบร่วมมือเป็นกรรมการบริหาร (codetermination) ตามภาพที่ปรากฏด้านล่าง

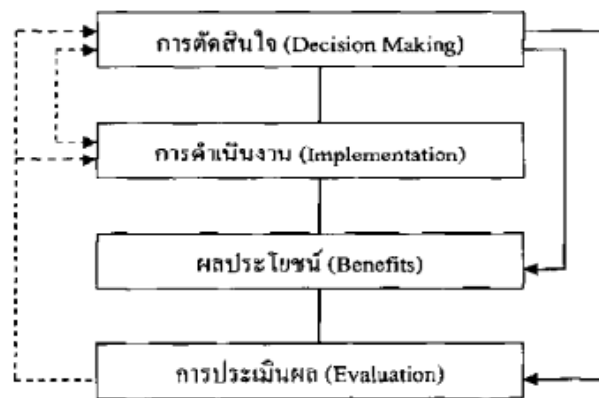
การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

ภาพที่ 1 ประเภทของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม 6 รูปแบบ
ที่มา: Keith Davis (1981, pp. 160-165)

สวอนสเบิร์ก (Swanaburg 1996 : 391 – 394) แบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ข้อ ดังนี้ 1) การไว้วางใจกัน 2) ความยึดมั่นผูกพัน 3) ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และ 4) ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1981 : 219 - 222) แบ่งแนวทางการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) 2) มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) 3) มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) และ 4) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) โดยขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวปรากฏตามภาพ

ภาพที่ 2 แสดงวงจรการมีส่วนร่วม
ที่มา: Cohen and Uphoff (1981, pp. 219 - 222)

ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : 149 - 158) ได้เสนอแนวคิดในการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (PAR) ไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมชุมชน 2) การสร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างวิสัยทัศน์ 3) การจัดทำแผน 4) นำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน และ 5) การประเมินผลสรุปผล

สรุปได้ว่า แนวทางเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล

กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล

โรงเรียนมาตรฐานสากล (World-class Standard School) หมายถึง โรงเรียนที่มีการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับเดียวกับมาตรฐานสากล หรือมาตรฐานของประเทศชั้นนำที่มีคุณภาพการศึกษาสูง ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ตามปฏิญญาว่าด้วยการจัดการศึกษาของ UNESCO ทั้ง 4 ด้าน

จิตตารีย์ ทิมจำลองเจริญ ได้แบ่งความสำคัญของการบริหารจัดการระบบคุณภาพออกเป็น 7 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อให้มีการพัฒนาจัดองค์การ การผลิต ตลอดจนการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ 2) เพื่อให้ลูกค้ามีความเชื่อถือในผลิตภัณฑ์และบริการ 3) เพื่อให้องค์กรมีระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้ 4) เพื่อให้พนักงานทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และเกิดความพึงพอใจในการทำงาน 5) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นระบบ มีระเบียบข้อปฏิบัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร 6) เพื่อให้พนักงานทำงานเป็นทีม และมีการพัฒนาวิธีการทำงานใหม่ ๆ และ 7) เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ช่วยลดความสูญเสียจากการดำเนินงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการบริหาร อุทัย บุญประเสริฐ แบ่งออกเป็น 4 ระบบ คือ

1. การปรึกษาหารือ (Consulting Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปแบบคณะกรรมการ
2. กลุ่มคุณภาพ (QC Circles) กระบวนการในการบริหารกลุ่มสร้างคุณภาพมี 4 ขั้นตอน ตามระบบการบริหารงานแบบ PDCA
3. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นระบบที่มีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องกรอกตามแบบที่กำหนด ซึ่งแบบฟอร์มอาจจะมีความแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน
4. ระบบส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของของกิจการ จะช่วยให้บุคลากรมีความรู้สึกผูกพันในการปฏิบัติงาน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่องานด้วยความสมัครใจ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

สำนักงานการมัธยมศึกษาตอนปลายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ 2553 ได้ระบุการระบบบริหารจัดการองค์กรคุณภาพแบบมีส่วนร่วมตามความสัมพันธ์ระดับองค์กร ไว้ดังนี้

1. ลักษณะโครงสร้างองค์กร และระบบธรรมาภิบาลขององค์กรระบบการติดตามและรายงานจากโรงเรียนไปยังหน่วยงานต้นสังกัดทุกระดับ
2. ลักษณะของกลุ่มผู้เรียน กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลุ่มผู้รับบริการของโรงเรียน ลักษณะความต้องการ และความคาดหวังที่สำคัญของกลุ่มต่าง ๆ ต่อการจัดการเรียนการสอน และการบริการทางการศึกษา
3. บทบาทของโรงเรียน และหน่วยงานเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนในกระบวนการจัดการเรียนการสอน กระบวนการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และบทบาทในกระบวนการนวัตกรรมของโรงเรียน
4. ลักษณะความสัมพันธ์ และกลไกการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน สถาบันระดับอุดมศึกษา สถานประกอบการและเครือข่ายความร่วมมืออื่น ๆ
5. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้เรียน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผู้รับบริการและชุมชน

สรุป

ผู้บริหารมีบทบาทการเป็นผู้นำทางการศึกษาได้จากการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ช่วยพัฒนาผู้นำทางการศึกษาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทีมงาน แผนงานหรือคณะทำงาน เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย เป็นผู้ประสานงาน เป็นนักจูงใจและนักเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมาย นโยบาย และแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นการบริหารสถานศึกษาที่ผู้บริหารนำมาพัฒนาสถานศึกษาเป็นการบริหารงานในรูปแบบการกระจายอำนาจ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องร่วมกันทำงานด้วยความสมัครใจ มีแรงจูงใจที่ดีในการทำงาน โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การแก้ปัญหา การกำกับติดตามและประเมินผล ตามกระบวนการการมีส่วนร่วมของทฤษฎี 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารงานของสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ผู้บริหารต้องอาศัยหลักการจัดการแบบระบบคุณภาพเข้ามาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล ซึ่งประกอบด้วยระบบการบริหารคุณภาพ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 3) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) ด้านการวัด การวิเคราะห์ 5) ด้านการเน้นบุคลากร 6) ด้านการจัดการ และ 7) ด้านผลลัพธ์ ดังนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบระบบคุณภาพเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการทำงานเป็นทีมของโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศได้

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). แผนการปฏิรูปประเทศ. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: ศุภสภา.
- ฐิตารีย์ ทิมจำลองเจริญ. (2548). การพัฒนางานด้วยระบบคุณภาพและเพิ่มผลผลิต. กรุงเทพฯ: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- ทับทิม แสงอินทร์ และศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์. (2559). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิสิษฐ์ พิริยาพรรณ และเวชกา กลิ่นวิจิต. (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบพอเพียงของผู้สูงอายุไทยในภาคตะวันออก. โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). แนวคิด ทฤษฎีและประเด็นเพื่อการบริหารการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริ ถิอาสนา. (5557). เทคนิคการจัดการคุณภาพแนวใหม่ : แนวคิด หลักการสู่การบริหารจัดการ คุณภาพการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ไศภิตา คล้ายหนองสรวง และสุเมธ งามกนก. (2558). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือการบริหารจัดการระบบคุณภาพ. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). การบริหารจัดการระบบคุณภาพ โรงเรียนมาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ : ไอเดีย แอนด์ พรีนติ้ง.
- อุทัย บุญประเสริฐ. รายงานการวิจัย. (2547). บทบาทและการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ของคณะกรรมการสถานศึกษาในประเทศไทยที่คัดสรร. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.
- Campbell, Roaid F. and Others, (1997 : 6). Introduction to educational Administration. Boston: Allyn and Bacon.
- Keith Davis, Human Behavior at Work : Organizational Behavior (New York : McGraw-Hill Book Company,1981), 160-165.
- Simon, Herbert.a. (1996 : 3). Public Administration, New York : Alfredo A Knopf.
- Swansburg, Russell C. "Management and Leadership for Nurse Managers 2nded." Boston : Jones and Barlett Publishers, 1996.